

народження дитини), документами, які підтверджують ваше право власності на житло, машину тощо. Визначте декілька (не одне!) місць, де ви могли б сховатися, якщо залишите дім;

– якщо близькі люди готові допомогти, домовтеся про спільні дії в гострій ситуації. Йдеться, зокрема, про дзвінок до міліції, тимчасовий притулок для вас та ваших дітей або схованку для потрібних вам речей тощо;

– пам'ятайте: насильство часто стає ще бруталнішим, коли кривдник довідується про бажання жертви припинити з ним стосунки. Тому будьте готові захищати свої права та права ваших дітей. Заздалегідь обміркуйте можливі варіанти вирішення таких гострих питань як поділ майна, стягнення аліментів, визначення місця проживання дітей. Звісно, краще відразу звернутися за допомогою до кваліфікованих юристів соціальних служб чи громадських організацій, послуги яких є безкоштовними;

– подумайте, як обмежити ваше спілкування з кривдником після розлучення і вберегти від нього дітей тощо;

– у разі потреби, зверніться до соціальних служб та неурядових організацій, які надають психологічну підтримку постраждалим від насильства в сім'ї [3, с. 357]. Згідно зі статтею 15 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї», члени сім'ї, які вчинили насильство, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність.

Для протидії та запобігання цьому негативному явищу одним з напрямків державної політики у соціальній сфері є вироблення ефективних механізмів протидії насильству в сім'ї. Кабінетом Міністрів України з метою удосконалення системи запобігання насильству в сім'ї та створення дієвої системи надання допомоги жертвам насильства, а також удосконалення системи надання допомоги сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, їх соціального супроводу, зменшення кількості злочинів, пов'язаних із насильством у сім'ї, затверджено розпорядження від 1 грудня 2010 року, № 2154-р, план заходів з проведення Національної компанії «Стоп насильству!» на період до 2015 року.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fam-center.at.ua/load/28-1-0-40>.
2. Московка М. Жорстокість та насильство до дітей у сім'ї як соціальний феномен / М. Московка // Все для вчителя. – 1999. – № 1. – С. 43–46.
3. Андреева Г. Соціальна психологія : підручник для вищих навчальних закладів. / Г. Андреева – М. : Аспект Прес, 2000. – 376 с.

Ольга Максимович,
канд. пед. н., доцент,
Софія Добжинецька,
студентка,
ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет
імені Василя Стефаника»

ДОМАШНЄ НАСИЛЛЯ НАД ДІТЬМИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ВИРІШЕННЯ

У статті розкривається проблема насильства над дитиною в сім'ї. Зокрема, виділяються фізичні, психологічні, економічні види насильства дітей в сім'ї, висвітлюються шляхи розв'язання перешкод насильства над дітьми.

Olha Maksymovych,
Sofia Dobzhynetska

DOMESTIC VIOLENCE AGAINST CHILDREN AND ITS SOLUTIONS

The article examines the problem of child abuse in the family. In particular, the physical, psychological and economic types of child abuse are highlighted, and several solutions are recommended.

Проблема насильства над дитиною в сім'ї досить тривалий час була закритою, проте в останнє десятиліття вона є гостроактуальною. Ми погоджуємося з думкою В. Щербини-Прилуки, що діти – найбільш уразлива категорія жертв насилля в сім'ї внаслідок психологічної, соціальної, особистісної незрілості та залежності від батьків чи опікунів, несформованості стратегій подолання стресу, малого життєвого досвіду, правової неосвіченості та багатьох інших причин [5].

На даний час прийнято виділяти такі форми насильства над дитиною в сім'ї: фізичне, психологічне, ізоляція, обмеження свободи пересування, економічне й інші.

Слід зазначити, що насильство у сім'ї в Україні, як і в інших країнах, існує протягом століть. Це не нове явище, яке є результатом окремих чинників у сучасному суспільстві. Згідно зі статистичними даними, 44% населення України потерпали від насильства в сім'ї впродовж свого життя, причому 30% – зазнавали насильства у дитячому віці [3]. А близько половини тих, хто зазнавав насильства в дитячому віці, стикалися з ним і в дорослому житті. Діти, які відчували на собі жорстокість та насильство підсвідомо прагнуть відтворити свій життєвий досвід у дорослому житті, оскільки не знають іншої моделі поведінки. Віддаленими наслідками насильства є схильність до узалежненостей: алкоголізм, адиктивна, девіантна, делінквентна та асоціальна поведінка, гострі психічні розлади, різні соматичні захворювання, емоційні порушення, порушення соціалізації та інтеграції в суспільство.

У Розділі I Загальних положень в Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» [1] подано значення окремих термінів, зокрема насильство в сім'ї визначається як будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю. Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побиттів, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності. Аналіз практики нашого життя показує, що найчастіше насильством та порушенням прав дитини ми вважаємо, власне, фізичне, зокрема: знущаються над дитиною; б'ють її; завдають шкоди здоров'ю дитини; перебувають дитину під час розмови; ізолюють її; контролюють її спілкування з ровесниками, дорослими, родичами, одним із батьків, якщо батьки розлучені; використовують образливі прізвиська; погрожують фізичною розправою; поводяться з дитиною, як з прислугою тощо.

Сексуальне насильство в сім'ї – протиправне посягання одного члена сім'ї на статеву недоторканість іншого члена сім'ї, а також дії сексуального характеру по відношенню до дитини, яка є членом цієї сім'ї. Психологічне насильство в сім'ї – насильство, пов'язане з дією одного члена сім'ї на психіку іншого члена сім'ї шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, якими навмисно спричиняється емоційна невпевненість, нездатність захистити себе та може завдаватися або завдається шкода психічному здоров'ю, а саме: залякують дитину, використовуючи при цьому різні суспільні установи (міліцію, церкву, спецшколу, колонію, психіатричну лікарню); погрожують її залишити; навіюють страх за допомогою жестів, поглядів; використовують її як передавача інформації під час конфлікту у сім'ї; соромлять; ігнорують; відмовляються повідомляти про важливі рішення, що безпосередньо стосуються долі дитини.

Економічне насильство в сім'ї – умисне позбавлення одним членом сім'ї іншого члена сім'ї житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, на які постраждалий має передбачене законом право, що може призвести до його смерті, викликати порушення фізичного чи психічного здоров'я, зокрема контролюють поведінку дитини за допомогою грошей; використовують її, як засіб економічного торгу під час розлучення; не задовольняють її основні потреби.

ПРООН повідомляє, що багато міфів про насильство в сім'ї, які поширені в країнах світу, також широко поширені в Україні. Перший міф стосується того, що насильство характерне для малозабезпечених сімей. Міжнародне дослідження, однак, показує, певні кореляції між бідністю та підвищенням рівня внутрішнього насильства. Другий міф полягає в тому, що насильство в сім'ї пов'язане з новими соціальними та економічними умовами, швидкими темпами сучасного життя і численними випробовуваннями сучасного людства. Проте докази, зібрані правозахисниками з Міннесоти, показують, що насильство в сім'ї має місце у всіх соціально-економічних групах і не пов'язане з політичною чи економічною трансформацією суспільства.

Діти є найбільш вразливою категорією жертв сімейного насильства, оскільки у них ще не має стійко сформованої психічної системи, вони ще не мають досвіду подолання стресів не знають про свої права. Суспільні наслідки насилля над дітьми – це, насамперед, втрата людського життя у результаті вбивства дітей і підлітків чи їхніх самогубств; втрати в їхньому обличчі продуктивних членів суспільства внаслідок порушення психічного і фізичного здоров'я, низький освітній і професійний рівень. У майбутньому – це втрата батьків, здатних виховувати здорових у фізичному і моральному відношенні дітей. Нарешті, це відтворення жорстокості в суспільстві, оскільки колишні жертви самі часто стають гвалтівниками, людьми, здатними на різні види насильства [2].

Саме тому і виникає необхідність організації різноманітних конференцій, тренінгів і семінарів, на яких обговорювалися б питання захищеності дитини та гарантії її безпеки у власній сім'ї. 25 березня 2013 року у Львові відбувся тренінг американського консультативного психолога Дж. Хіла, який працює з дітьми-жертвами насильства. Під час інтерв'ю для *Zaxid.net* [3] його запитали, як виглядає ситуація з насильством над дітьми в Україні? Він відповів: «Це хороше запитання, але мені бракує даних, бо не бачив української статистики. З досвіду інших країн знаю, що ці проблеми існують всюди. Я зустрічав людей, які були жертвами фізичного і сексуального насильства, і знаю, що в Україні ця проблема також існує, але люди не люблять про ці речі говорити і діти не знають, куди повідомляти про насильство».

Тобто аналізуючи проблему, бачимо що: по-перше, в населення ще не сформувалася віра в те, що психолог може допомогти; по-друге, не кожен захоче розповідати про свої проблеми; по-третє, багато дітей особливо серед жителів сільської місцевості, де основним засобом масової інформації залишається телебачення, не знають про можливості захисту з боку держави; і останнє – в Україні не достатньо розвинена система роботи з жертвами насильства.

Розглянемо кожну проблему детальніше. Важливо, щоб в кожній школі був психолог, щоб діти зрозуміли, що вони зі своїми проблемами не самі і не залишаються наодинці.

Наступною проблемою є небажання дітей говорити, бо батьки, якими вони не були б поганими, завжди залишаються для дітей батьками і діти нерідко відмовляються говорити про них погане. Іноді діти також соромляться того, що у них в сім'ї є негаразди і замовчують про факти насильства, тому з дітьми потрібно постійно говорити і пояснювати, що проблема насильства не є поодиноким, вона може торкнутися кожного і тому їй потрібно негайно викоринювати, а якщо дитина боїться, що на неї чекатиме вдома покарання за те, що вона поскаржилася на батьків, то їй потрібно звернутися до когось зі старших, хто б зміг допомогти.

Наступною перепоною у вирішенні проблеми насильства є засоби масової інформації. По телебаченні цілодобово показують фільми, в яких жорстоко вбивають і знущаються над людьми. І навіть в сучасних мультиках, таких, які так люблять діти, спостерігається жорстокість. Наприклад, мультфільм «Маша і Ведмідь» – це справді цікавий мультик, але, разом з тим, нам здається, що його повинні дивитися діти, у яких сформована психіка, бо в мультику показана не любов до тварин, а жорстоке поводження з ними. Дивлячись його, дитина думає, що якщо її щось не влаштує, то вона може покричати і її волю буде виконано. Тому такі мультфільми недоцільно показувати дітям, як мінімум до 5 років, поки дитина не почне розуміти сама, що можна робити, а що ні.

Діти молодшого і старшого шкільного віку сьогодні мають безперешкодний доступ до перегляду будь-яких фільмів і, найчастіше це фільми про жорстокість та насильство. Але діти не розуміють, що один з таких ударів, якими перенасичений сценарій бойовика, може стати смертельним у реальному житті. Тому треба встановлюватися певні часові обмеження, коли по телевізору показують подібного роду фільми, щоб батьки могли проконтролювати на якому підґрунті виростає їхня дитина. Аналогічним чином на дітей впливають і комп'ютерні ігри. Діти просто звикають до жорстокості.

Ще однією проблемою в боротьбі з насильством є недостатня робота певних організацій з постраждалими, яка включає не тільки заспокоєння дитини та ліквідацію психічних чи фізичних порушень, а й таку, яка б дозволяла б гарантувати, що дитина виросте і ніколи не повторить долю батьків. Цю роботу потрібно проводити з дітьми систематично і навіть на протязі кількох років, бо робота психолога одразу після акту насильства буде проведена на основі емоційного стресу і можливо з часом, коли емоції трохи вгамуються, дитина забуде з якою страшною проблемою вона зіткнулася. Крім того, до вирішення проблеми насильства треба залучати людей, які постраждали і людей, які вчинили насильство, бо перші, як ніхто краще, зможуть розповісти про наслідки насильства і про те, як краще вирішити цю проблему, а другим потрібно давати шанс змінити своє життя на краще, і саме для цього їм потрібно бачити, що суспільство не лише засуджує їх, а й готове дати їм шанс реабілітуватися.

Від того, як ми будемо виховувати дітей сьогодні залежатиме світ, який створять вони завтра. Тому ми не можемо залишатися осторонь, коли бачимо насильство над дітьми не залежно від того, ким для нас є ця дитина, бо можливо таким чином саме ми подаруємо їй шанс отримати краще життя.

Дитину, яка зазнала насильницького впливу можна легко вирізнити серед інших дітей: зазвичай, вона часто з травмами та синцями, є боязливою, не шукає захисту у дорослих, нерідко відтворює акти насильства у іграх з іншими дітьми. Ці діти потребують допомоги у будь-якому випадку, на відміну від дорослих, яким часто все ж таки вдається самостійно впоратись зі ситуацією. Найкраще допомагає звернення до органів опіки і Центрив підтримки жертв насильства.

Безперечно проблема насильства є ще дуже далекою від вирішення і потребує багато зусиль, нових дослідницьких програм та методів, але ми повинні розуміти, що обов'язком кожної людини є реакція на протиправні дії щодо дитини, адже кожна дитина заслуговує бути щасливою, не залежно від того, хто є її батьки і у якому матеріальному становищі знаходиться сім'я. Так, звичайно, від нас ніхто не вимагає створювати нові антикризові центри для жертв насильства, де можна було б хоч на кілька днів отримати притулок, і ми не зможемо підняти податок, наприклад, на алкогольні напої, вживання яких найчастіше і призводить до невиправданої агресії (основною причиною різних ситуацій насильства більшість потерпілих називали стан алкогольного сп'яніння. Проте нашим обов'язком є усвідомлення і реалізація можливостей впливу на розвиток дитини через заохочення її до перечитування літератури, в якій засуджується насильство, перегляду відповідних фільмів та проведення з дітьми молодшого та старшого шкільного віку бесід про важливість збереження моральних цінностей в сім'ї та про те, що якщо їхні права порушуються, то не варто боятися про це говорити.

Отже, насильство над дітьми в сім'ї – це широкий за обсягом предмет дослідження, який включає різні види поведінки батьків чи опікунів, інших родичів. Жорстоке поводження з дітьми і зневага їхніх інтересів можуть мати різні види і форми, але їх наслідок завжди наносить серйозний відбиток на здоров'я і соціалізації дитини, нерідко несе загрозу її життю або навіть смерть.

Проблема насильства над дітьми та його наслідків займає важливе місце серед інших актуальних проблем психолого-педагогічної науки і вимагає пильної уваги, нових дослідницьких програм, оригінальних методологічних підходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.2001 № 2789-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://fam-center.at.ua/load/28-1-0-40>.
2. 10 невідомих фактів про насильство в сім'ї : Спільний проект ЄС та ПРООН презентував результати нового дослідження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pravotoday.in.ua/ua/press-centre/publications/pub-63>.
3. Джеймс Хіл: В Україні проблема насильства над дітьми нікого не цікавить [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zaxid.net/home/showSingleNews.do?dzheymys_hil_v_ukrayini_problema_nasilstva_nad_ditmi_nikogo_ne_tsikavit&obje ctId=1281656.
4. Насильство в сім'ї в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://obuch.com.ua/pravo/339/index.html>.
5. Щербина-Прилука В. Насильство над дитиною як соціально-психологічна проблема [Електронний ресурс] / В. Щербина-Прилука. – Режим доступу : <http://vuzlib.com/content/view/927/94>.

Мар'яна Нич,

психолог,

Всеукраїнський благодійний фонд «Запорука»

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДІТЕЙ. ЧИННИКИ, ЯКІ СПРИЧИНЯЮТЬ НАСИЛЛЯ

У статті висвітлено практику соціально-психологічної роботи Всеукраїнського благодійного фонду «Запорука» з дітьми мігрантів та їх сім'ями. Подано психологічні чинники впливу міграції на психологічне здоров'я дитини, які можуть розцінюватися як непряме насилля над дітьми; модель роботи для підтримки та розвитку дітей мігрантів відповідно до їх вікових особливостей.

Mariana Nych

IMPACT OF MIGRATION ON PSYCHOLOGICAL HEALTH OF CHILDREN. FACTORS WHICH CAUSE VIOLENCE

The article provides information on practical psychological activity of Ukrainian National Charitable Foundation "Zaporuka" with children of migrants and their families. It outlines the psychological factors of migration impact on psychological health of the child that might be regarded as indirect violence against children. The entry describes a model of work to support and develop the migrants' children according to their age particularities.

Сьогодні, за різними експертними оцінками, поза межами України перебуває від 1,5 до 7 млн. українських мігрантів. За даними Голови Державної міграційної служби, станом на листопад 2012 року кількість українських трудових мігрантів – два з половиною мільйони [1]. Із січня 2010 року до червня 2012 року 1,2 млн. осіб, тобто 3,4% населення у віці від 15 до 70 років, працювали чи шукали роботу за кордоном, згідно з результатами дослідження, здійсненого Державною службою статистики України та Інститутом демографії та соціальних досліджень в рамках проекту, фінансованого ЄС та впроваджуваного МОП і МОМ [4, с. 4].

Міграція з України до Італії є одним з основних коридорів зовнішньої міграції з України наприкінці 90-х років минулого –початку цього століття. Мігранти з Західного регіону України, включно з Львівщиною, активно представляють цей міграційний вектор [3]. Характерною рисою міграції до Італії, на відміну від загального статевого розподілу мігрантів з України [5], є її переважно жіноче обличчя (понад 75%) [2]. І кожен момент в процесі явища міграції має свої чинники впливу як на дитину, так і на кожного члена сім'ї та родини.

Сучасна міграція є явищем глобального світу, яке ставить нові виклики перед сім'ями, суспільствами двох держав. Попри усі позитиви (реалізація свободи пересування, діалог культур, професійний обмін та ін.), міграція пов'язана зі значними негативними явищами (торгівля людьми, розпад сімей, виїзд з країни талановитих людей, а почасти, свого роду, насилля над дітьми, які зовсім не хочуть жити без батьків, але змушені приймати ці обставини). Міграційні потоки зупинити неможливо. Однак необхідно їх спрямувати у русло, за яких буде шануватися гідність особи, свобода вибору, можливість самореалізації.